

В. Г. Мазец

Мінськ

МІНСЬК (білорус. Мінск) – місто, столиця Білорусі. Знаходиться на р. Свіслоч (притока р. Бярезіна, бас. Дніпра), за 70 км на Пн. Зх. від геогр. центру Білорусі. Площа 348,8 км². Насел. 1 982 444 особи (2018). Нац. склад за даними перепису 2009: 79,3 % – білоруси, 10 % – росіяни, 1,5 % – українці, 0,7 % – поляки, 0,3 % – євреї. Вузлова залізн. станція. Міжнар. аеропорт «Мінськ-2». Поселення виникло у 2-й пол. 11 ст. Уперше згадане в Іпатіїв. літописі під 1067. За однією з версій, назва походить від р. Менка (Мень, Мена), pobl. якої спочатку розташовувався М. У 2-й пол. 11 ст. – під владою Полоц. князівства; наприкінці 11 – на поч. 12 ст. – центр уділ. Мінського князівства. Наприкінці 13 ст. – на поч. 14 ст. Мінське князівство відійшло до Великого князівства Литовського. Основою екон. розвитку міста стало ремісництво. 1499 М. одержав Магдебур. право, за яким упр. належало магістрату, що складався з 12-ти райців на чолі з вйтом та 2-ма бурмистрами, насел. на той час складало 3–4 тис. осіб. 1565–66 – центр Мінського воєводства, до якого увійшло 60 міст та м-чок. 1592 у М. відкрито першу брат. школу при собор. церкві. Під час воєн у серед. 17 – на поч. 18 ст. місто зазнало знач. руйнувань. 1793 у результаті 2-го поділу Речі Посполитої М. відійшов до складу Рос. імперії та став центром Мінського намісництва, від 1796 – Мінської губ. Від 1793 – осередок Мінської православ. єпархії, від 1798 – римо-католич. єпархії. 1799 у М. засн. першу лікарню. Після франц.-рос. війни 1812 насел. М. становило 3480 осіб. У 1870–80 тут функціонували нар. гуртки, осередки рев. організацій «Чорний переділ» і «Народна воля». Жителі брали активну участь у рев. подіях 1905–07. Під час 1-ї світової війни М. – прифронт. місто. 1915 кількість жителів М. складала 105 203 особи. У липні 1915 створ. Мінський відділ Білорус. товариства допомоги потерпілим від війни. Від жовтня 1915 у М. розташовувався штаб Зх. фронту та ін. фронт. організації, установи й шпиталі. 1917 насел. міста збільшилося до 250 тис. осіб за рахунок військових та біженців. Після Лютн. революції 1917 засн. Раду робітн. і солдат. депутатів; 4 березня 1917 – Мінську полоцію, яку очолив М. Фрунзе. 25–27 березня 1917 відбувся з'їзд білорус. організацій та партій, під час якого утвор. Білорус. нац. комітет – координац. центр білорус. визвол. руху на чолі з Р. Скірмунтом; 8–10 липня 1917 комітет реорганізовано в Центр. Раду Білорус. організацій та партій, на базі якого у жовтні 1917 створ. Велику Білорус. Раду. У квітні 1917 засн. Укр. Раду Зх. фронту під керівництвом С. Петлюри. У 1917–18 М. – центр Зх. обл., що складалася з Вілен., Вітеб., Мінської та Могильов. губ. Після більшов. перевороту 1917 влада у М. перейшла до Мінської ради робітн. та солдат.

депутатів. 5–17 грудня 1917 відбувся Всебілорус. з'їзд. Від 21 лютого до 10 січня 1918 М. перебував під нім. окупацією. 9 березня 1918 проголошено Білорус. Нар. Респ., до складу якої увійшли Могильов. губ., частини Мінської, Гроднен., Вілен., Вітеб., Смолен. губ., а 25 березня проголошено незалежність Білорус. Нар. Респ.; 1 січня 1919 – Білорус. Соціаліст. Рад. Респ. зі столицею у М. 10 січня 1919 війська Червоної армії захопили місто, 8 серпня того ж року його окупували польс. війська. У ході польс.-рад. війни 1920 у М. встановлено більшов. владу. Від 1924 – центр Мінської округи, від 1934 – Мінського приміськ. р-ну, від 1938 – Мінської обл. 1938 М. отримав статус міста обл. підпорядкування, у його складі утвор. Сталін. (від 1961 – Заводський), Ворошилов. (від 1961 – Совет.) і Кагановиц. (від 1957 – Кастричніц.) р-ни; нині М. поділений на 9 адм. р-нів. 1937–41 в урочищі Куропати побл. М. більшовики розстріляли за різними оцінками від 30-ти до 250-ти тис. білорусів і поляків. Від 28 червня 1941 до 3 липня 1944 М. перебував під нім.-фашист. окупацією. Від 1 вересня 1941 – центр ген. округи «Білорусь» райхскомісаріату «Остланд». Під час 2-ї світової війни М. фактично повністю зруйновано, згодом поступово відбудовано. 26 червня 1974 він отримав звання міста-героя. 1984 введено в експлуатацію метрополітен. Від 27 липня 1990 М. – столиця незалеж. Білорусі. М. знаходиться на пд.-сх. схилах Мінської височини. Середня вис. над р. м. – 220 м. Побл. М. проходить вододіл бас. Балтійського моря і Чорного моря. Є водосховища, серед яких – Дрозди, Комсомольське, Криниця, Чижовське; Вілейсько-Мінська та Слєп'ян. водні системи. Клімат помірно континент., зі знач. впливом атлант. мор. повітря (з частими циклонами). Середня температура влітку – +17,7 °С, взимку – -6,9 °С. М. – найбільше пром. місто Білорусі. Основні галузі промисловості: електротехніка, машинобудування, нафтоперероблення, харч. пром-сть. Тут знаходяться Мінський трактор. завод (випускає бл. 8–10 % від світ. обсягу ринку коліс. тракторів), завод «Амкодор» (виробник спеціаліз. техніки та обладнання), Мінський автомоб. завод, завод коліс. тягачів «VOLAT» та мотор. завод (виготовлення дорож. техніки), один із найбільших виробників електротранспорту в Сх. Європі завод «Белкомунмаш» (створ. у 1990-х рр. на базі ремонт. трамвайно-тролейбус. заводу), а також низка ін. підприємств, серед яких – ф-ка високоточ. оптики «Цейс-БЕЛома» і лазерів «ЛЕМТ», Мінський завод холодильників, завод «Інтеграл». М. є політ., культ.-осв. і наук. центром. У місті діє понад 40 зарубіж. посольств, 2 ген. консульства, 9 почес. консульств, представництва міжнар. організацій (ООН, ОБСЄ, МВФ). Функціонують 18 музеїв, зокрема Нац. музей, Музей історії та культури Білорусі, Музей історії 2-ї світової війни; 12 театрів, серед яких – Держ. рос. драм. та Білорус. академ., Нац. театр опери та балету; 120 б-к. Діють Нац. АН Білорусі, 164 н.-д. установи, 31 заклад вищої освіти, зокрема Білорус. університет, Білорус. тех. університет, Мінський лінгвіст. університет. Істор.-архіт. пам'ятки: Високий Ринок (Верхнє місто; 16–20 ст.), ратуша (17 ст., відбуд. 2003), Пищалів. замок (1825); греко-католич. церкви – Свято-Вознесен. (1620) при Свято-Вознесен. монастирі та Святого Духа (17 ст.); монастир василіян Святого Духа (17 ст.), монастирі василіянок Святого Духа (16 ст.) і Святої Трійці (1799–1800); римо-католич. собор св. Йозефа й монастир бернардинців (1644), архікафедрал. собор Пресвятої Діви Марії (18 ст.),

фрагмент колегіуму єзуїтів (18 ст., перебуд. 1968), фрагмент монастиря кармелітів (18 ст.), собор і монастир маріявіток (нині Суворов. училище; 1811), собор Воздвиження Святого Хреста в Кальварії (1839–41), собор Пресвятійшої Трійці на Золотій Гірці (1861–64), собор св. Симона та Олени (1908–10); православні церкви св. апостолів Петра і Павла (17 ст.), св. Марії Магдалини (1847), св. Олександра Невського (1896–98); синагога Зальцмана (1864), «Китаїв.» синагога (1874), єшива (1888), хорал. синагога (1906), гол. синагога (1913). Садибно-парк. комплекси Любанських у Лошиці (17–19 ст.), Одадурова в Курасовщині, садиби Ваньковичів у Великій Слепянці та Високому Ринку, губернатор. сад, Олександрів. сквер (усі – 19 ст.), Ботан. сад (1932), Музей валунів (1985). У М. встановлено пам'ятники Янці Купалі, Якубу Коласу, М. Богдановичу, Ф. Скорині, А. Міцкевичу, Я. Дроздовичу, М. Горькому, О. Пушкіну.

Укр. діаспора з'явилася у М. переважно за рахунок переселенців з України. Наприкінці 1980-х рр. розпочалося поступове відродження нац.-культур. життя українців у Білорусі. У 1990-х рр. виникла організація «Кобзар». 1992 у М. відкрито Посольство України, 1993 – Посольство Білорусі в Києві. 1994 Нац. молодіж. комітетами Білорусі, Литви, Польщі, України та РФ підписано декларацію про створення Конфедерації Нац. молодіж. комітетів країн Сх. та Центр. Європи. 1992 засн. асоц. українців Білорусі «Ватра», до складу якої входять: Гомел. культ.-просв. товариство «Верховина», Кобрин. товариство «Верховина», Кобрин. товариство української мови «Просвіта», Колодящ. культ.-осв. товариство «Обрій», Молодечнен. культ.-осв. товариство, Мінське громадське об'єднання українців «Заповіт». Член товариства «Заповіт» активно співпрацюють з культур. та наук. установами М., Товариством дружби «Білорусь – Україна», організують спільні ювіл. та літ. вечори, присвяч. творчості Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка, В. Сосюри, Янки Купали та Я. Коласа, проводять виставки літ-ри, Дні укр. книги, видають україномовну г. «Українець у Білорусі» (2011 друк припинено через брак коштів). Функціонує відділ укр. літ-ри в приміщенні б-ки № 20 (частину фонду передано в наук.-пед. об'єдн. «Берегиня» у м. Брест, товариству «Барвінок» у м. Гродно, товариству «Родислав» у м. Вітебськ, товариству «Краяни» у м. Молодечно). 2007 відкрито відділ укр. літ-ри в б-ці № 13. У 2009 з нагоди 195-річчя від дня народж. Т. Шевченка засн. Мінський Шевченків. конкурс серед учнів шкіл, г-зій, коледжів і нац. об'єднань столиці. Щорічно об'єдн. «Заповіт» разом із Товариством дружби «Білорусь – Україна» в Будинку дружби відзначає День незалежності України, дні народж. Лесі Українки, Т. Шевченка та ін. видат. діячів укр. культури. При об'єднанні функціонує фольклор. ансамбль пісні й обрядів «Ватра», у репертуарі якого чимало укр. та білорус. пісень. Президією об'єдн. «Ватра» створ. Громад. комісію з увічнення пам'яті гетьмана П. Орлика, що займається проведенням істор. читань. Від 2012 виходить інформ. бюлетень «Український вісник»; серед ін. вид. – «Матеріали Шевченківських читань» (1999), «Навічно в пам'яті народу» (2004), «20 років МГОУ “Заповіт”» (2010; усі – Мінськ). Функціонує музей-садиба укр. культури та побуту (засн. Г. Безбородко). 2012 проведено Респ. виставку укр. вишивки та укладено кн.-альбом «Українська вишивка в Білорусі».

Щорічно проходить святкування Днів укр. культури. У М. ім'ям Лесі Українки названо вулицю, Т. Шевченка – бульвар; 2002 встановлено пам'ятник Т. Шевченку (скульптор І. Липовка, арх. В. Крамаренко). У Києві діє станція метро «Мінська» (від 1982), є Мінський масив та проспект. З М. пов'язані життя та діяльність економіста А. Мокія, фізика А. Мишкіса, вченого у галузі неорган. хімії Є. Продана, матеріалознавця М. Морозова, кібернетика А. Михальова, фахівця у галузі пром. енергетики В. Михайлика, математика М. Столярова, гідрометеоролога Ю. Соколова, геолога В. Щербини, інж. В. Осінського, лікарів І. Мишеніна, А. Олефір, Г. Сидоренка, Б. Трусевича, М. Шилка, К. Рябова, військовика М. Олешевського, єпископів Онуфрія (Гагалюка), Феофілакта (Клементьєва), літературознавця Т. Потніцевої, письменника М. Строковського, звукооператора Л. Рязанцева, режисера Я. Перова, співачок О. Молодій, М. Ортинської, співака З. Бабія, композитора В. Пухальського, артистів балету М. Назаренка, Б. Ніжинської, О. Сталінського, живописців Я. Михальянц, В. Сахненка, графіка В. Ткачука, арх. Л. Погорєлова, скульпторів О. Радіонова, Є. Санька. ісля анексії Росією Криму та військ. агресії на Донбасі у М. за участі представників України, РФ та країн ЄС підписано Мінські угоди з врегулювання конфлікту на Сході України.

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Минск: краткая хроника (ноябрь 1917–1966). Минск, 1967;
2. Загорульский Э. М. Возникновение Минска. Минск, 1982;
3. Минск: Энцикл. справочник. 2-е изд., доп., перераб. Минск, 1983;
4. Збор помнікаў гісторыі і культуры Беларусі: Мінск. Мінск, 1988;
5. Черная Н. В. Украинское население России и СССР за пределами Украины (XVIII–XX вв.): Динамика численности и размещения // Расы и народы. Москва, 1991. Вып. 21;
6. Винниченко І. Українці Берестейщини, Підляшшя й Холмщини в першій половині ХХ ст.: Хроніка подій. К., 1997;
7. Шелюбская Т. Н. Украинская диаспора в Беларуси // Беларусачка. 1998. № 4–5;
8. История Минска. Минск, 2006;
9. Кириченко В. Минск: Исторический портрет города 1953–1959 гг. Минск, 2006;
10. Зубко О. Українці Білорусі. Білоруське громадське об'єднання українців «Ватра». Філії «Дніпро» (м. Могилів) та «Заповіт» (м. Мінськ) (1991–2014 рр.) // Наук. зап. Нац. університету «Остроз. академія». Сер. Істор. науки. 2015. Вип. 23;

11. Возрожденный из руин. Восстановление и развитие Минска в 1944–1955 гг.: документы и материалы. Минск, 2017.

Бібліографічний опис:

Мінськ / В. Г. Мазец// Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-69700>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).